

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

2. Байпаков К.М., Таймагамбетов Ж.К. Археология Казахстана: Учебное пособие для студентов вузов. – Алматы: Қазақ университеті, 2006, 355 с.
3. Кадырбаев М.К. Памятники тасмолинской культуры // Маргулан А.Х., Акишев К. А., Кадырбаев М.К., Оразбаев А.М. Древняя культура Центрального Казахстана. – Алма-Ата: Наука КазССР, 1966, С. 303-433.
4. Хабдулина М.К. Тасмолинская археологическая культура: современное состояние // Вопросы истории и археологии Западного Казахстана, 2007, №2, С. 181-194.
5. Бейсенов А.З. Погребальные памятники и культово-ритуальные сооружения древних кочевников Центрального Казахстана (7-1 вв. до н.э.): Автореф. дисс... канд.ист.наук. – Алматы, 1997, 26 с.
6. Грудочко И.В. Радиоуглеродная хронология курганов с «усами» // Вестник ЮУрГУ. Серия «Социально-гуманитарные науки», Т. 19, 2019, № 3, С. 21-27.
7. Жұмабекова Г.С., Базарбаева Ғ.А. Ашутасты «күн сәулелі» обалар: Даладағы тарихи жады (радиокарбон талдау нәтижесі бойынша) // Қазақстан археологиясы, 2022. № 3 (17), 43-73 бб.
8. Сейдаметов Э.Х., Кадыров Р.Р. Погребальные обряды тюрок в средневековье // Наука, образование и культура, 2016, № 5 (8), С. 14-17.
9. Ермоленко Л.Н. О семантике средневековых кочевнических святилищ со скрытыми в насыпях изваяниями // Этнокультурные процессы в Южной Сибири и Центральной Азии в I-II тысячелетии н.э.: Сб. статей. – Кемерово: Кузбассвуиздат, 1994, С.157-165.
10. Бейсенов А.З. Околокурганые жертвенники как разновидность памятников тасмолинской культуры // Вестник Томского государственного университета, 2015, №4, С. 96-104.

УДК 902/904

ЭЛЕМЕНТЫ КОСТЮМА ЗОЛОТОГО ЧЕЛОВЕКА КАК ОСНОВА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СИМВОЛИКИ

Валиханова Милена Булатовна

valikanova04@mail.ru

ЕНУ им. Л. Н. Гумилева, студентка 1 курса исторического факультета

Астана, Казахстан

Научный руководитель – Т.В.Брынза

Находка Золотого человека величайшая в истории Казахстана. Иссыкский курган обнаружен в 1969 году экспедицией под руководством Кемалы Акишевича Акишева. Это уникальная находка находится в 50 км восточнее Алматы. Зачастую, курганы эпохи раннежелезного века разграблены. Данное захоронение являлось боковым, и чудом осталось нетронутым. «Золотой человек» сохранился почти полностью, и элементы его костюма стали изображаться на казахстанских государственных символах.

В последствии, сын К. А. Акишева, говорил: бесспорно, Золотой человек - главный казахстанский бренд. Алишер Акишев, археолог: «Есть гробница Тутанхамона, она считается национальным достоянием Египта или собор Парижской Богоматери во Франции. У нас Золотой человек. Я считаю, что это нормально.». В истории Великой степи Сакский воин не единственный «золотой человек», но он стал первым материальным доказательством о высоком развитии древнего Казахстана.

Происхождение погребенного остается загадкой по сей день. Дело в том, что при раскопках череп воина уже был поврежден, так как на череп упал сруб. Возраст антропологи оценивают в 16-18 лет. В связи с потерей костных останков невозможно определить это женщина или мужчина. В последние исследование ученые выдвинули гипотезу, что головной убор сака похож на саукеле, национальный, казахский свадебный головной убор.

Он имеет конусовидную форму, что представляет возможность относить погребенного

к сакам-тиграхауда, у которых отличительной чертой были именно головные уборы данного типа. Головной убор украшает сложная композиционная картина, выполненная в характерном для саков данной эпохи зверином стиле. Бляшки животных изображены в необычной позе, таких поз у животных в природе нет. Они изображены как бы в динамике, но в тоже время в статике.

Звериный стиль это в первую очередь отражение взаимоотношений человека с природой. Всего в захоронении найдено более 4000 золотых пластин и блях.

Также среди сокровищ лежала шкатулка с зеркальцем, частицами охры, украшениями, оружием и сосудами. Особую ценность представляла серебряная чаша с надписью на неизвестном древнем языке.

Первый монументальный памятник, включивший в себя «золотого человека», стал Монумент Независимости Казахстана, построенный по инициативе первого президента

РК Назарбаева Н. 16 декабря 1996 года. Данное сооружение включает в себя множество элементов, но ключевым стал именно «золотой человек», расположенный на вершине монумента.

Не могу не отметить международный выставочный проект «Шествие Золотого человека». Реализованный проект нес в себе цель ознакомления зарубежных зрителей с нашим историческим достоянием и наследием. Был представлен сакский воин в полном облачении золотых изделий, датированных VII-III вв. до. н.э. Реконструкции воина представлены во многих музеях нашей республики.

В 2001 году была сделана медаль, с изображением солнца и золотого человека. Медаль посвящена 10-летию Республики Казахстан, что в очередной раз подчеркивает, насколько имеет сильное влияние образ золото человека в идентификации казахов и является символом независимости нашего народа. В том числе золотой человек изображен на памятной золотой монете номиналом 1000 тенге, марке, посвященной Золотому человеку. Подчеркиваю, что воин изображается не в одиночку, а на снежном барсе, который также имеет глубокую связь с независимостью.

Впервые снежный барс как символ появился в программе «Казахстан – 2030». С того времени образ растиражировали: его изображают на гербах, национальной валюте, даже стал символом Азиады.

Самый важный элемент, на мой взгляд, это тулпары на головном уборе. Крылатые тулпары изображены на гербе Республики Казахстан, и занимают важное место. Этот элемент символизирует мечту о строительстве сильного, процветающего государства. Они в то же время оберегают шанырак, который находится в самом центре герба, эта трактовка несет в себе смысл защиты Родины.

Национальными символами стали не только определенные животные с бляшек костюма, но и орнаменты. Например, мосты «Тулпар» и «Марал» в Астане, украшены национальными орнаментами, которые встречаются в захоронении «Золотого человека» в кургане Иссык и прочих сакских принцесс, значимых людей. Мост «Марал» украшен головами горных козлов, и такое же украшение находится на лобной части «Золотого человека».

Астана – столица Республики Казахстан, которая стала строиться сразу, после переноса столицы из Алматы в Астану. Монументальными памятниками стали Байтерек с птицей самрук, Хан Шатыр и прочие архитектурные памятники. Птица самрук является основным элементом в государственных символах Независимого Казахстана. Вероятно, именно птица самрук украшает самых верх головного убора «Золотого человека». «Қазақ елі» — это комплекс, отражающих историю казахского народа. Птица самрук сидит на вершине, и символизирует стремление к дальнейшему развитию, процветанию.

Список использованных источников и литературы

1. Акишев К. А. Курган Иссык Искусство саков Казахстана. – Москва: Искусство, 1978, 130 с.

2. Монумент «Қазақ елі» <https://astana.citypass.kz/ru/2021/08/09/monument-kazakh-eli/>

3. 20 лет независимости: национальные символы

<https://www.ktk.kz/ru/news/video/2011/12/16/15219/>

ӘОЖ 902/904

САҚ - ҚАЗАҚ ЖЕРЛЕУ ҒҰРПЫНДАҒЫ ЖЫЛҚЫ КУЛЬТІ

Еділқызы Аяулым

edilkyzy.ayaulym@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Тарих факультетінің 1-курс студенті

Астана қ. Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Ү.Ұ.Үмітқалиев

Жылқы көшпенділер өркениетінің шаруашылығында, әдет-ғұрыптары мен әскери өнерінде үлкен маңызға ие болған. Ұлан-ғайыр далада өмір сүрген көшпенділердің өмірі жылқымен тікелей байланысты болғаннан кейін, олар оны дәріптеп, құрмет тұтты. Оның ең басты дәлелі ретінде жерлеу ескерткіштеріндегі жылқының сүйегі мен киім-кешектегі жылқы бейнелерінен көре аламыз.

Сақтардағы жылқы культі туралы мол мағұлмат беретін ескерткіштердің бірі Берел қорымы болып табылады. Берел қорымындағы ескерткіштер Қазақстанның ерте темір дәуіріндегі жылқы сүйектері табылған обалардың жартысынан астамын құрайды.

Негізінен Берелдегі ескерткіштерді жылқының саны бойынша 3 топқа бөліп қарастырады. Бірінші топ, қоғамның басында тұраған абыздар мен көсемдер жерленген обалар, ол обаларда ең көп жылқылар табылған. Екінші топ қоғамның қарапайым өкілдері жерленгендер, яғни жылқы саны да орташа. Үшінші, соңғы топ қоғамның қарапайым қатардағы өкілдері жерленген обалар, яғни жылқы саны да ең аздары [1].

Осы обалардың арасындағы ең әйгілісі, әрі ең көп зерттелгені №11 оба. Обада қима-тағанның солтүстік қабырғасы сыртында 13 жирен жылқы арнаулы қойылған да, олардың әбзелдерімен әшекейленген денелері бірнеше қабат қайыңтозбен жабылған. Олар кілең жирен және құлан түстес айғырлар, екі қабатталып қойылған: астыңғы қабатта жетеу, үстінде алтауы. Жануарды сол кездегі кеңінен тараған әдіс – қас маңдайда чеканмен (шот тектес қару) ұрып өлтіріп, қабірге аяқтарын бауырына жиып, мойындарын алға созып қойған [2].

Осы тұста атап өте кетерлік жәйт, біріншіден, жылқылардың жирен түстес болуы. Жирен түс оттың түсімен бірдей, ал көшпенділер отқа табынған. Оттың ең басты қасеиттері ол затты бір күйден екінші күйге ауыстыруы, яғни қаттыны жібіту, суды бу қылу, суықты жылыту, шикіні пісіру. Осыдан да болар ертедегі көшпенділер отты қатты дәріптеп құрмет тұтқан. Жерлеу рәсімінде бұл қабірге жирен түсті жылқылардың қойылуымен көрініс беріп отыр.

Жылқыны құрбандыққа шалудағы тағы бір себеп – жылқылардың маңдайынан ұрып өлтірілуі. Жылқыларды осындай әдіспен өлтірудегі себеп бұл дүниеде жылқының ешқандай бөлігі қалдырылмай, барлығы о дүниеге аттандырылуы тиіс деген түсінікте жатыр. Өлілерге арналған заттар тірілермен қолданылмауы тиіс деген ұғым қазіргі қазақтарда да сақталған. Оның мысалын мазар көтерген кезде артылған кірпіштерді зиратта қалдырудан көре аламыз.

Обада жылқылардың жерленуі жайлы олар марқұмды арғы алыс дүниеге шығарып салған немесе жеткізген, ол дүниеде де мініс құралы немесе құрбандық малы функциясын атқарған деген пікір де бар [2].

Атты дәріптеу Есік обасынан табылған алтын адамның киімінде де байқалған. Мұнда жылқыға сакральді мәні бар басқа да жануарлардың бөліктері берілген: тұяқты жануардың мүйізі мен құстың қанаттары. Осылайша, бұл синкретті образда жылқының тауға таутекедей қарғып шығып, артынша қанатын жайып, ата-бабалардың әруағы өмір сүріп жатқан жоғарғы әлемге ұшады деген транспортты функциясы көрсетілгендей.

Сонымен бірге жылқы әрдайым мәдениеттің ер адамға қатысты салаларының және